

Реферат на тему: "Образ Фауста у творчості О. С. Пушкіна та Й. В. Гете"

Олександр Пушкін

Образ Фауста у творчості Й.В.Гете та О.С.Пушкіна

Творчий дух Фауста лине до нас із загадкових і химерних віків Середньовіччя і Відродження, коли людина пройнялася вірою у свою всемогутність, озброївшись силами таємничої науки алхімії, шукала філософський камінь, за допомогою якого збиралася перетворити будь-який метал на золото, шукала "еліксир життя", щоб повернути собі молодість. У цей час з'являються перекази про магів і чорнокнижників, які продавали душу дияволу, щоб той допоміг досягнути таємниці буття.

Одна з найпопулярніших легенд Середньовіччя — легенда про доктора Фауста, яка виникла навколо історичної особистості, що вразила уяву народу.

Фауст — особа історична, про що свідчать численні спогади його сучасників. Він жив на межі 15 і 16 століть, мав ім'я Йоган-Георгію згідно з католицьким і лютеранським звичаєм, прізвище Фауст. Вчені по різному пояснюють походження його прізвища. Одні стверджують, що воно походить від німецького Faust, що в перекладі означає кулак. інші вбачають в ньому псевдонім, утворений від латинського Faustus — щасливий. Цей псевдонім підкреслював успішний характер діяльності вченого, мага, астролога, віщуна. Сам Фауст називав себе і лікарем і хіромантом. Отже, точки зору лютеранської церкви він прагнув недозволених знань, а значить заслуговував засудження, був грішником, бо з точки зору людини того часу ці знання можна здобути тільки в союзі з дияволом. Письмові джерела повідомляють також, що Фауст був професором, читав лекції в різних університетах, мав учнів — послідовників. Ще за життя вченого про нього ходили різні розповіді про його вчинки, в яких вбачали щось незвичайне, фантастичне.

Загинув Фауст внаслідок несподіваної катастрофи, яка вразила сучасників. Передбачають, що це був вибух у лабораторії вченого. Історичний Фауст помер близько 1540 року. Ця остання подія в житті вченого надала подальшого імпульсу розвитку легенди. Фауст стає популярним улюбленим героєм народної легенди. Його образ в легенді несе на собі відбиток часу. Він людина, яка заради знання готова знатися і з нечистою силою, і тому вкінці легенди диявол забирає Фауста до пекла. Водночас він типовий представник епохи Відродження, сміливий і безстрашний шукач таємних знань і заборонених шляхів отримання цих знань.

Як відомо, найбільш яскраві, глибокі, художньо довершені образи створені фольклором, наприклад Геракл, Прометей, Микула Селяникович, Василиса Прекрасна, Петрушка, до них належить і Фауст. Всі ці герої гармонійно поєднували думку і почуття.

Головна суть фаустівського сюжету — жага безмежного знання, допитливість,

свобода духу — приваблювала багатьох письменників наступних епохи зумовила світову популярність образу Фауста.

Нижче в роботі ми намагатимемося з'ясувати питання, як легенда про Фауста трансформувалася в творчості Й.В.Гете і О.С.Пушкіна, видатного німецького просвітника і класика російської літератури. Відомо, що на О.С.Пушкіна трагедія "Фауст" справила неабияке враження, і поет у 1825 році пише вірш "Сцена із Фауста". Один російський мандрівник познайомив з ним Й.В.Гете, і той послав Пушкіну О.С. в подарунок своє перо, яким писав "Фауста".

Гете з його тонким сприйманням старовини, відчув красу та значимість цього сюжету ще в юності. Письменник віддав основній книзі 62 роки свого життя. Безперечно, Гете знав не тільки легенду про Фауста, а й літературні обробки. Використав він також і легенду про Симона-мага. Гете знайшов простий спосіб, як поєднати ці два сюжети: Мефістофель омолоджує вченого і перетворює його на юнака. Такий задум, за словами німецького письменника Томаса Манна, міг народитися тільки "з юнацького ритму крові" поета. Гетевський Фауст мало чим схожий зі своїми праобразами. Він наділений рисами людини не Середньовіччя, а епохи Відродження. Мабуть, тому вся культура нової доби була визначена Шпенглером, як "фаустівська".

Твір складається з Посвяти, Театрального вступу, Прологу та двох частин. В "Пролозі на небі" показується зустріч Господа та його архангелів із Мефістофелем, яка набуває символічного значення. Основний предмет розмови — це людина. Хто вона така? Яке її місце в світі? У пролозі Господь утверджує силу людської особистості, її здатність до розвитку, пошуку смислу життя, хоча погоджується, що вона не досконала. Саме такою людиною Бог уявляє Фауста. Але Господь також не визнає Мефістофеля як уособлення зла, і це підтверджують його слова :

Таким, как ты, я никогда не враг.
Из духов отрицания ты всех мене
Бывал мне в тягость, плут и весельчак.
Из лени человек впадает в спячку.
Ступай, расшевели его застой,
Вертись пред ним, томи и беспокой
И раздражай его своей горячкой.

Цими словами Господь дав волю Фаустові у виборі між ним і дияволом, знаючи, що сильна, мисляча людина завжди сумнівається, але сама доходить до бажаних висновків. Зустріч з Мефістофелем такій людині лише допоможе вибратися зі своїх протиріч. Мефістофель навпаки говорить про мізерність людську, яка не дозволяє людству наблизитися до вершин духу. Що є людина на землі — "божественне створіння", яке прагне істини, чи "тварина із тварин"? Це головна проблема прологу, що визначає ідейний зміст трагедії "Фауст". На відміну від трагедії легенда не має такого прологу.

Образ Фауста у поемі уособлює все людство, але попри цьому він не є ідеальною особистістю. Фауст не задоволений знаннями, якими він володіє і прагне більшого.

Саме в такі хвилини він звертається до Біблії і починає її перекладати, але не погоджується з першими ж словами. Відчай героя настільки великий, що він вирішує покінчити життя самогубством. Мефістофель знаходить Фауста в його кабінеті, де той уже багато разів б'ється над розкриттям таємниць світу, і укладає з ним угоду. Він задовольнить будь — які бажання і забаганки вченого, ні в чому не буде перешкоджати. Але в ту мить, коли Фауст відчує цілком задоволеним життям і щасливим, він мусить померти, а душа його належатиме Мефістофелю. І це буде плата за земне блаженство. Цей епізод поеми має також розбіжності з легендою, оскільки в легенді Мефістофель і Фауст укладають угоду тільки на 24 роки (згідно з нею Мефістофель, залишаючись незримим, повинен з'являтися до Фауста на його бажання і виконувати всі його розпорядження, Фауст же зрікається Бога і віддає душу сатані). Згодом Мефістофель повертає нашому герою молодість і в результаті він закохується в молоду вродливу дівчину Гретхен (ця сюжетна лінія — любов Фауста і Маргарити є нововведенням Й.В.Гете). Мефістофель вважає, що саме в цьому Фауст знайде ту прекрасну мить, але помиляється. Спочатку за волею Мефістофеля помирає мати Гретхен, а потім і брат Валентин. Молода дівчина карає себе за ці смерті і потрапляє до в'язниці. Попри всі благання Фауста втекти з ним Маргарита не погоджується, бо вважає себе винною і помирає у в'язниці. Але навіть після всіх її гріхів душа Маргарити потрапляє до раю. Фауст тяжко пережив смерть Гретхен, але не припинив пошуків істини.

Отже в першій частині свого твору Гете в основному провів свого героя через ті випробування, які відомі з легенди.

У другій частині твору Фауст служить при дворі імператора і надає йому різні послуги за допомогою всесильного Мефістофеля. Від шлюбу з давньогрецькою красунею Єленою Прекрасною нього народжується син Евфоріон, який згодом гине. Фауст намагається виростити людину в колбі — Гомункулуса, але той теж гине. Життя Фауста підходить до кінця, йому 100 років. Він мріє про світлі та щасливі міста, які, за його бажанням мусять з'явитися для людей. Свою мрію він хоче здійснити на острові, який подарував йому імператор, і який був майже не придатний для життя. Фауст поспішає з роботами. Нарешті герой відчуває мить найвищого життєвого задоволення:

Вот мысль, которой весь я предан,
Итог всего, что ум скопил.
Лишь тот, кем бой за жизнь изведен,
Жизнь и свободу заслужил.
Так именно, вседневно, ежегодно,
Трудясь, борась, опасностью шутя,
Пускай живут муж, старец и дитя.
Народ свободный на земле свободной
Увидеть я б хотел такие дни.
Тогда бы мог воскликнуть я: "Мгновенье!"

О, как прекрасно ты, повremени!
Воплощены следы моих борений,
И не сотрутся никогда они".
И, это торжество предвосхищая,
Я высший миг сейчас переживаю.

Більше Фаустові нічого бажати. Він помирає, але його душа потрапляє в рай, і зустрічається з душею Маргарити. Вона вже постила йому і любить його, як і раніше.

Фауст багато страждав, постійно сумнівався і шукав, знаходив і втрачав, часто відчував невдоволення. Тільки серед природи, відчуючи її частиною себе, він сприймає світ, як гармонію. Життя принесло йому короткі моменти щастя і довгі роки страждання і відчаю, але все це було не даремно. Вже наприкінці свого життя Фауст це зрозумів.

Отже, в другій частині Гете відійшов від легенди, логічно розвиваючи характер людини, яка бачила своє покликання в активному пошуку істини і смислу буття.

Основний мотив у вірші Пушкіна — нудьга, відчай.

Фауст не знаходить собі місця тому, що всі його бажання давно збулися. Він не хоче більше нічого, Фауст не знає жодного бажання, виконання якого могло б його захопити і примусити забути нудьгу життя. Він нудьгує, бо завжди у владі роздумів.

Пушкінський Фауст страждає хворобою "світової скорботи". Автор не знаходить по відношенню до свого героя співчуття, скоріше засуджує його і трохи знущається над ним. Це можна помітити в останніх репліках Фауста і Мефістофеля:

Фауст

Что там белеет? Говори.

Мефистофель

Корабль испанский трехмачтовый,

Пристать в Голландию готовый:

На нем мерзавцев сотни три,

Две обезьяны, бочки злата,

Да груз богатый шоколата,

Да модная болезнь: она

Недавно вам подарена.

Фауст

Все утопить.

Мефистофель

Сейчас.

Пушкін не протиставляє гетевському тлумаченню Фауста свого тлумачення. Він доповнює Гете, описує ще один трагічний етап на шляху Фауста. Звідси і назва вірша: "Сцена із Фауста". Пушкінський Фауст — це людина, яка пізнала всі муки розчарування і весь жах спустошення.

Для Гете і для Пушкіна Фауст був їх сучасником. Муки героя для Гете і Пушкіна були проблемами їх часу. Але якщо основним для всієї епохи Гете було прагнення до

оновлення світу, то основним для Пушкіна був відчай, зневіра.

Оптимістична кінцівка трагедії "Фауст" зумовлена просвітницькою вірою в розум і моральні якості людини, особистості, яка свідомо відмовилась від традицій і постійно шукає нове, прагне досконалості.

Пушкінський Фауст — син і жертва свого часу, коли людина почала сумніватися в можливості перетворення світу на розумних началах, а розчарування і невдоволення собою породжували світову тугу і печаль.

Фауст — вічний образ, не випадково став надбанням світової культури, бо в кожний історичний період втілював характерні риси того часу, в якому жив і творив його автор: середньовічний народ Європи, просвітник Й.В.Гете, романтик і реаліст О.С.Пушкін.

Список використаної літератури:

1. А.С.Пушкин: "Избранные сочинения" — Москва, "Художественная литература", 1990 г. 654 ст.
2. "Замок Монсальват": Легенды средневековья — Москва, "Энигма", 1994 г. 352 ст.
3. И.В. Гете: "Фауст" — Москва, "Художественная литература", 1978 г. 512 ст.
4. Аникст: "Фауст" Гете || И.В. Гете "Фауст" ст. 5-26.